

Utószó

1956. október 9-én, ahogy reméltük, hazaértünk. Isten segítségével mindannyian egészségesen, napbarnítottan és vidáman. Feleségünk, gyerekeink vártak bennünket a Keleti pályaudvaron. Egyedül az én feleségem várt szomorú hírrel, fekete ruhában, mert hazaérkezésünk előtt három nappal meghalt szegény apósom, aki már évek óta súlyos betegségben szenvedett. Nagyon várt engem, szeretne volna még hallani beszámolómat az útról. Sajnos már nem tudott megvárni. Édesapám szintén nagyon várt haza, ő akkor még élt. Egy évvel később azonban ő is meghalt. Az ő emlékükre is gondolva írtam le ezt a visszaemlékezést.

Hazaérkezésünk után két héttel, október 23-án kitört a forradalom és a szabadságharc. Örömmámorban úszott az egész ország. A szabadságharcot azonban sajnos rövid idő alatt orosz tankokkal vérbefojtották, s kezdődött az évekig tartó véres megtorlás. Szomorú, nehéz évek voltak azok.

Albániával minden kapcsolatunk megszakadt. Így az együttműködés, amelyet expedíciónk volt hivatva előkészíteni, megghiúsult.

Sajnos az expedíció dokumentumai, az albánoknak átadott zárójegyzőkönyv-tervezet és mellékleteinek másodpéldányai, amelyeket hazahoztunk, sőt az útról készült beszámoló jelentésünk is, mind elkallódtak. Az FM központi irattárában és a Magyar Országos Levéltárban sem lehetett ezek nyomára akadni. Az FM központi irattárában egyedül az expedíció devizaköltségei fedezetének biztosításáról szóló előterjesztés, valamint a szakértőbizottság személyi összetételét tárgyaló jelentés volt fellelhető. A Függelék ezek másolatát tartalmazza.

Expedíciónk óta 46 év telt el. Azóta mi is erősen megfogyatkoztunk. Az eredeti csapat nyolc tagjából már csak hárman vagyunk. Leghamarabb Sali Emil ment el közülünk 1985-ben, 64 éves korában. Őt követte, 82 évesen Riffer Zoltán, ugyancsak 1985-ben. Majd Pankotai Gábor távozott közülünk 1996-ban, szintén 82 évesen, hegykői magányában.

2000 decemberében, amikor egy kis beszélgetésre, visszaemlékezésre az OEE klubhelyiségében összejöttünk, akkor még Bogár Pista is velünk volt. 2001. márciusában pedig már tőle is el kellett búcsúznunk.

2002 május végén Lessényi Bélával még meglátogattuk Lengyel Bandit. Ő akkor már elmúlt 91 éves. Jól elbeszélgettünk és a viszontlátás reményével köszöntünk el. Nem gondolhattuk, hogy augusztus 13-án tőle is végleg el kell búcsúznunk. Nagyszerű emberek voltak mind az öten! Nyugodjanak békében!

Akik a régi, akkoriban még 35–40 éves, csapatból még megvagyunk (Lessényi Béla, Szabó Karcsi és én), már mindannyian túl vagyunk a 80-on. Az expedíció emlékét már csak mi hárman őrizzük.

Egyes hírforrások szerint az albánok az általunk javasolt 52 km hosszú feltáró utat és a 35 km hosszú vasútvonalat, sőt a fűrészüzemet is megépítették. Sajnos nekünk már nem volt módunk arra, hogy visszamenjünk és munkánk eredményét megnézzük. Talán majd e kis kötet valakinek esetleg ösztönzést ad arra, hogy elmenjen Albániába, ellátogasson a Fani Vogel völgyébe, gyönyörködjen a csodás albán hegyvidékben és emlékezzék az egykori expedícióra.

Budapest, 2002. szeptember